

نگاهی دوباره به چالش‌ها و تهدیدات فضای مجازی بر امنیت پایدار

سید احمد خلیلی جولستانی^۱

چکیده

زمینه و هدف: در دنیای امروز به دلیل روند رو به گسترش استفاده از فناوری‌های اطلاعات، با مسائل و مشکلات جدیدی مواجه هستیم و استفاده از فناوری‌های نوین رسانه‌ای دارای مزایا و معایبی بی‌شمار است. یکی از راه‌های پدافندی و مقابله با تهدیدات نرم و آینده‌های سایبری، استفاده از فیلترینگ و کنترل دسترسی است.

روش تحقیق: در این پژوهش با بررسی ۲۵۰ نمونه از جامعه آماری کاربران اینترنت و فضای سایبری در بین دانشجویان دانشگاه‌های تهران و سمنان، با استفاده از ابزار پرسش‌نامه و به روش غیرآزمایشی و ترکیبی (کتابخانه‌ای - میدانی) آینده‌ها و تهدیدات امنیت اجتماعی در فضای سایبری مشخص شده و راه‌های مقابله و پدافند این مخاطرات و میزان کارایی «کنترل دسترسی و فیلترینگ» بررسی شده است.

یافته‌ها و نتیجه‌گیری: در این پژوهش مشخص شد که ۸۲,۵٪ از نمونه آزمایشی از سایت‌های فیلترشده بازدید و ۷۷,۵٪ از فیلترشکن استفاده می‌کنند، ۶۷٪ در شبکه اجتماعی فیس‌بوک عضو هستند و ۴۶,۵٪ آن‌ها در قرار ملاقات اینترنتی حاضر شده‌اند. ۲۳,۵٪ از پاسخگویان بیان نموده‌اند که در فضای سایبری اغفال شده و یا فریب خورده‌اند. همچنین ۵۴,۵٪ از آن‌ها از سایت‌های پورنوگرافی، ۵۹٪ تفریحی و سرگرمی، ۲۷,۵٪ دوستیابی، ۴۵,۵٪ چت و گفت‌وگو استفاده می‌کنند. با توجه به هزینه‌های بسیار زیاد فیلترینگ در کشور و شکسته شدن سد دسترسی آن توسط هشتاد درصد از کاربران، فرهنگ‌سازی درباره کاربری اینترنت و آینده‌ها و مخاطرات سایبر می‌تواند نتیجه‌ای مطلوب‌تر از فیلترینگ داشته باشد. درواقع، نبود آموزش و اطلاع‌رسانی به دانشجویان و کاربران اینترنت، بسیاری از کاربرد سایت‌های مستهجن، مخاطره‌انگیز، دوست‌یابی و فریب‌دهنده، باعث اغفال و آسیب و تهدید امنیت اجتماعی در فضای سایبر و فضای واقعی جامعه می‌شود.

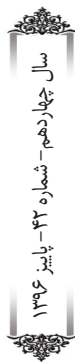
واژه‌های کلیدی: امنیت پایدار، دانشجویان، تهدیدات نرم، هویت مجازی، فضای سایبری.

۱- مقدمه

انسان امروزی، در عصر اطلاعات زندگی می‌کند. جامعه بشری روزگار ما، جامعه‌ای اطلاعات محور است، بدین معنی که اصلی‌ترین عنصر آن «اطلاعات» است. پیشرفت سریع فناوری اطلاعات و انتقال تجربیات بشری منجر به تشکیل دنیایی جدید به نام دنیای مجازی یا همان فضای مجازی شده است. دنیایی که در آن از محدودیت‌های فیزیکی مانند زمان و مکان جغرافیایی خبری نیست. این دنیای جدید، تبدیل به بستر و زیرساخت پیشرفت جوامع و کشورها در دنیای امروز شده است. به عبارت دیگر فضای مجازی تبدیل به جاده‌ای برای حرکت در مسیر پیشرفت شده است. از سویی هنگامی می‌توان با فراغ بال و آسودگی خاطر در این جاده قدم نهاد که از امنیت آن مطمئن بود. وجود انواع جرایم در فضای مجازی نشان‌دهنده این نکته است که جرایم سنتی، امروزه شکل جدیدی به خود گرفته و در دنیای مجازی ظاهر می‌شوند، با این تفاوت که ردیابی و دستگیری مجرمان در این دنیا بسیار دشوارتر از دنیای واقعی است، زیرا پنهان کردن هویت یکی از قابلیت‌های فضای مجازی است. از سوی دیگر برای ورود به دنیای جدید و پیشرفت در زمینه‌های مختلف، ناگزیر از ورود به دنیای مجازی و استفاده از ظرفیت‌ها و امکانات آن هستیم و بدین ترتیب اهمیت تأمین امنیت در این فضا به‌خوبی نمایان می‌شود. از طرفی پلیس در هر جامعه‌ای یکی از عناصر مهم و تأثیرگذار در تأمین امنیت است که به نظر می‌رسد با وجود دنیای مجازی، پلیس نیز وارد عرصه‌ای جدید از فعالیت‌های خود برای تأمین امنیت جامعه خواهد شد.

فناوری اطلاعات و ابزار گسترده اینترنت، توانایی و امکان انتقال متن، ایمیل، تبادل اطلاعات و دسترسی به پایگاه‌های داده‌ای و اطلاعاتی، دسترسی به تصاویر، پخش فیلم و موسیقی، چت و گفت‌وگوی مجازی، شرکت در بحث‌های گروهی و امکانات دیگری را دارد که با رعایت نکردن مسائل اخلاقی در کاربری این امکانات و دسترسی‌های غیرمجاز به اطلاعات و داده‌ها، پدیده‌های غیراخلاقی متعددی به وجود می‌آید که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از: هک و نفوذ به رایانه‌های شخصی و اداری، سرقت اطلاعات و داده‌ها، دسترسی غیرقانونی به منابع

اطلاعاتی و مالی، انتشار افکار و رفتارهای غیراخلاقی و مخالف با هنجارهای جوامع بشری، سوء استفاده‌های جنسی، سوء استفاده‌های مالی و اطلاعاتی، دزدی هویت و ترویج فساد. فناوری اطلاعات و اینترنت، تفکرات و رؤیاهای افراد را تحریک می‌کند زیرا این فناوری امکان انتشار جهانی ایده‌ها و نظریات را فراهم می‌سازد (آخوندی، ۱۳۸۷: ۳). دستیابی به تصاویر مبتذل جنسی و خشونت‌بار یکی از پدیده‌های ضداخلاقی است که مخاطبان و کاربران فناوری اطلاعات به‌ویژه جوانان، دانشجویان و اقشار تحصیل کرده جامعه را در معرض تهدید و کنش‌های نامناسب اخلاقی قرار می‌دهد. ارتباطات و روابط کاربران در محیط‌های مجازی و فریب‌های هویتی ناشی از آن، یکی دیگر از پیامدهای اخلاقی در عصر اطلاعات است. همین موضوع باعث بی‌اعتبار شدن هویتی در رسانه‌های ارتباطی و فناوری اطلاعات شده است. از یک سو متخصصان و پدیدآورندگان علوم و فناوری اطلاعات نیز، ملزم به رعایت نکات اخلاقی و حقوق کاربری خاص خود هستند.

این پژوهش حاصل بحث و بررسی تهدیدات نرم، مسائل امنیتی و بحران هویتی در حوزه فناوری اطلاعات و عصر توسعه ارتباطات رایانه‌ای و شبکه‌های اطلاعاتی است. روش‌های استفاده در تحقیقات و پژوهش‌های انجام شده عبارت‌اند از: تحقیق میدانی با ابزار پرسش‌نامه، مطالعه و تحقیق در مقالات علمی-پژوهشی مرتبط و استفاده از منابع مناسب و علمی، مقایسه روش‌های پژوهشگران و محققان، مطالعه بر روی نمونه‌های واقعی و کاربردی به‌صورت گسترده و مقیاسی، مقایسه نتایج حاصل از پژوهش‌های انجام‌شده و آمارهای ارائه‌شده مرتبط با موضوع و بررسی مسائل اخلاقی در فناوری اطلاعات توسط کاربران و متخصصان تولید علم و فناوری. همچنین با مطالعه دقیق موارد امنیتی و خصوصیات رفتاری و اخلاقی ۲۵۰ نفر دانشجو و کاربر اینترنتی در مدت زمان یازده ماه، یافته‌هایی جدید به دست آمد که شرح آن در ادامه آورده شده است. میزان استفاده جمعی و عمومی از فناوری اطلاعات و ابزار اینترنت هر روز بیشتر و فراگیرتر می‌شود به‌طوری‌که در کشور ایران فقط در مدت چند سال یعنی از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۷ تعداد کاربران اینترنت از ۱/۸ به ۱۱/۲ میلیون نفر رسیده است (مرکز

پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۶). این میزان گسترش فناوری اطلاعات با پیامدهای امنیتی و اخلاقی نیز همراه خواهد بود که در ادامه به برخی از آنها اشاره می‌شود.

فرضیه‌های تحقیق شامل چهار فرضیه (دو فرضیه اصلی و دو فرضیه فرعی) است که عبارت‌اند از:

فرضیه اول: بیش از ۷۰ درصد از کاربران اینترنت از ابزار فیلترشکن برای بازدید از سایت‌های فیلتر شده استفاده می‌کنند.

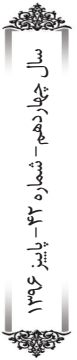
فرضیه دوم: بیش از ۵۰ درصد از کاربران اینترنت و دانشجویان مقاطع کاردانی و کارشناسی در شبکه‌های اجتماعی از جمله فیس‌بوک عضو هستند.

فرضیه سوم: بیش از یک‌چهارم یعنی معادل ۲۵ درصد از کاربران اینترنتی در سنین بین ۱۵ تا ۲۵ سال حداقل برای یکبار در قرار ملاقات اینترنتی با جنس مخالف حاضر شده و یا در فضای مجازی اغفال و یا مورد سوء استفاده قرار گرفته‌اند.

فرضیه چهارم: حدود ۵۰ درصد از کاربران اینترنت و دانشجویان مقاطع تحصیلی کاردانی و کارشناسی از سایت‌های پورنوگرافی بازدید می‌کنند و یا وقت خود را به سایت‌های سرگرمی و تفریحی اختصاص می‌دهند.

روش این تحقیق به صورت ترکیبی (کتابخانه‌ای و میدانی) و غیرآزمایشی و توصیفی است. همچنین ابزار گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه محقق ساخته است. جامعه آماری پژوهش شامل ۲۵۰ نفر از دانشجویان مقطع کاردانی، کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشگاه‌های تهران و سمنان است. همچنین قلمرو مکانی تحقیق شامل شهرهای تهران و سمنان و قلمرو زمانی آن سال ۱۳۹۱ است.

پژوهش عبارت است از کاربرد روش‌های علمی در حل یک مسئله یا پاسخگویی به یک یا چند سؤال و فرضیه علمی که پژوهشگر انجام می‌دهد. به مجموعه فعالیت‌هایی که در راستای رسیدن به اهداف صورت می‌گیرد طرح پژوهشی می‌گویند (دلاور، ۱۳۶۶: ۳۳). یکی از ویژگی‌های برجسته زمینه‌یابی‌ها، نحوه جمع‌آوری داده‌هاست. پرسش‌نامه‌های محقق ساخته

در محدوده‌ای وسیع از زمینه‌یابی‌ها در سطح ملی و منطقه‌ای تازمینه‌های محلی به‌کار می‌روند. معمولاً سؤال‌ها و فرضیه‌های پژوهش در پرسش‌نامه‌ی محقق ساخته، پیگیری می‌شود و پرسش‌ها به‌نحوی تهیه و تنظیم می‌شوند که پاسخ به آن‌ها و نیز اثبات و یا رد یک فرضیه، شدنی باشد. برای دستیابی به داده‌ها و اطلاعات موردنیاز پژوهش در اجرای طرح تحقیقاتی از پرسش‌نامه‌ی محقق ساخته با سی سؤال توصیفی، گزینه‌ای و تشریحی استفاده شده است.

علم و فناوری در دهه‌ی اخیر با شتاب و وسعتی بسیار در حال پیشرفت است. مهم‌ترین تحول در عرصه‌ی علم و دانش، توسعه و گسترش فناوری اطلاعات و فضای سایبری است که در سال‌های اخیر شاهد پیشرفت‌هایی چشمگیر در این زمینه بوده‌ایم. اینترنت و فضای مجازی در همه‌ی ابعاد زندگی مردم و تکالیف روزمره‌ی ایشان داخل شده و فناوری اطلاعات در ابعاد گسترده وارد حیطه‌های مختلف کاری جوامع بشری شده است و بر این اساس، موضوع تحقق امنیت پایدار را نیز دچار چالش‌هایی کرده است. فناوری اطلاعات در راستای خدمت‌رسانی و تسریع روند اجرای کارها و افزایش سرعت بهره‌وری و میزان حجم تبادل اطلاعات و ارتباطات، دنیا را متحول کرده است. جست‌وجوی سریع در بین انبوهی از اطلاعات، سرعت زیاد عملیات ارتباطی، از میان برداشتن محدودیت‌های جغرافیایی، اشتراک علم و دانش و یافته‌های علمی در میان ملل، تبادل فرهنگی، سهولت اجرای کارهای روزانه و ... شماری از خدمات و نوآوری‌های این فناوری جدید است. به‌طور کلی، دستگاه‌های اطلاعاتی، نظامی، انتظامی و نظام‌های امنیتی با به‌کارگیری دانش فناوری اطلاعات و فضای سایبری، باعث افزایش توان اجرایی خود در تحقق امنیت پایدار خواهند شد (سلیمی بنی، ۱۳۸۸: ۴۷).

۲- طرح‌های براندازی و چالش‌های تحقق امنیت پایدار

باید اشاره کرد که طرح‌های براندازی و تهدیدات امنیتی به دو گروه اصلی تقسیم‌بندی می‌شود:

الف. جنگ سخت

ب. جنگ نرم (براندازی نرم)

جنگ سخت مجموعه‌ای از اقدامات انجام‌شده‌ی دشمن برای براندازی جمهوری اسلامی است

که محور اساسی آن بر اساس خشونت است و از طریق جنگ و خونریزی، ترور، بمب‌گذاری، کودتا و شورش‌های داخلی شکل گرفته است. تحلیل دشمن بر این بوده است که در آغاز انقلاب اسلامی با توجه به فقدان ارتش و نیروهای مسلح منسجم در کشور، می‌تواند با ایجاد جرقه‌هایی، با هر یک از روش‌های فوق، انقلاب را سرنگون سازد (تهرانی، ۱۳۸۸).

- شورش‌های داخلی

دشمن، با تحریک قومیت‌های داخل کشور و با استفاده از گروهک‌های مخالف، شورش‌های داخلی در مناطق ترکمن‌صحرا، سیستان و بلوچستان، خوزستان موسوم به خلق عرب و اقدامات تجزیه‌طلبانه در کردستان و برخی دیگر شورش‌های شهری را آغاز کرد.

- ترور

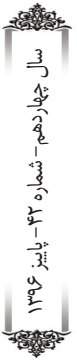
انفجار دفتر حزب جمهوری اسلامی و شهادت شهید بهشتی و ۷۲ تن از یاران وی و ترور نافرجام مقام معظم رهبری، به شهادت رساندن شهید مطهری، شهدای محراب، شهید رجایی و باهنر، ترور شخصیت‌های علمی کشور و ترورهای کور دیگر از جمله اقدامات تروریستی علیه نظام جمهوری اسلامی ایران بوده است.

- کودتا

یکی از اقدامات براندازی کودتای نظامی نوژه با هم‌دستی «قطب‌زاده و شریعتمداری» بوده است که به لطف و عنایت الهی کشف و خنثی شد.

- تجاوز نظامی

تجاوز نظامی رژیم بعث عراق که در ۳۱ شهریور سال ۱۳۵۹ و آغاز حمله نظامی با پشتوانه دولت‌های آمریکا و اروپا و دولت‌های عربی به مدت هشت سال به جمهوری اسلامی ایران تحمیل شد، نمونه بارزی دیگر از جنگ سخت است.

۳- علل شکست دشمن در جنگ سخت و نتیجه نگرفتن در این نوع جنگ

- ۱- وجود حاکمیت ایران با ارزش‌های دینی و انقلابی.
- ۲- ولایت‌مداری و تدابیر رهبر معظم و پیش از آن وجود بنیانگذار کبیر انقلاب اسلامی.
- ۳- پشتوانه مردمی انقلاب اسلامی و بسیج مردمی برای پاسداری از دستاوردهای آن که با خون شهدا به دست آمده است.

- ۴- در نظام دینی «مرگ» پایان زندگی نیست و عشق به شهادت آرزوی مردم مؤمن است.
- ۵- وجود پیشینه تاریخی آمیخته با فرهنگ عاشورایی.
- ۶- امید به آینده روشن بر اساس فرهنگ مهدویت.

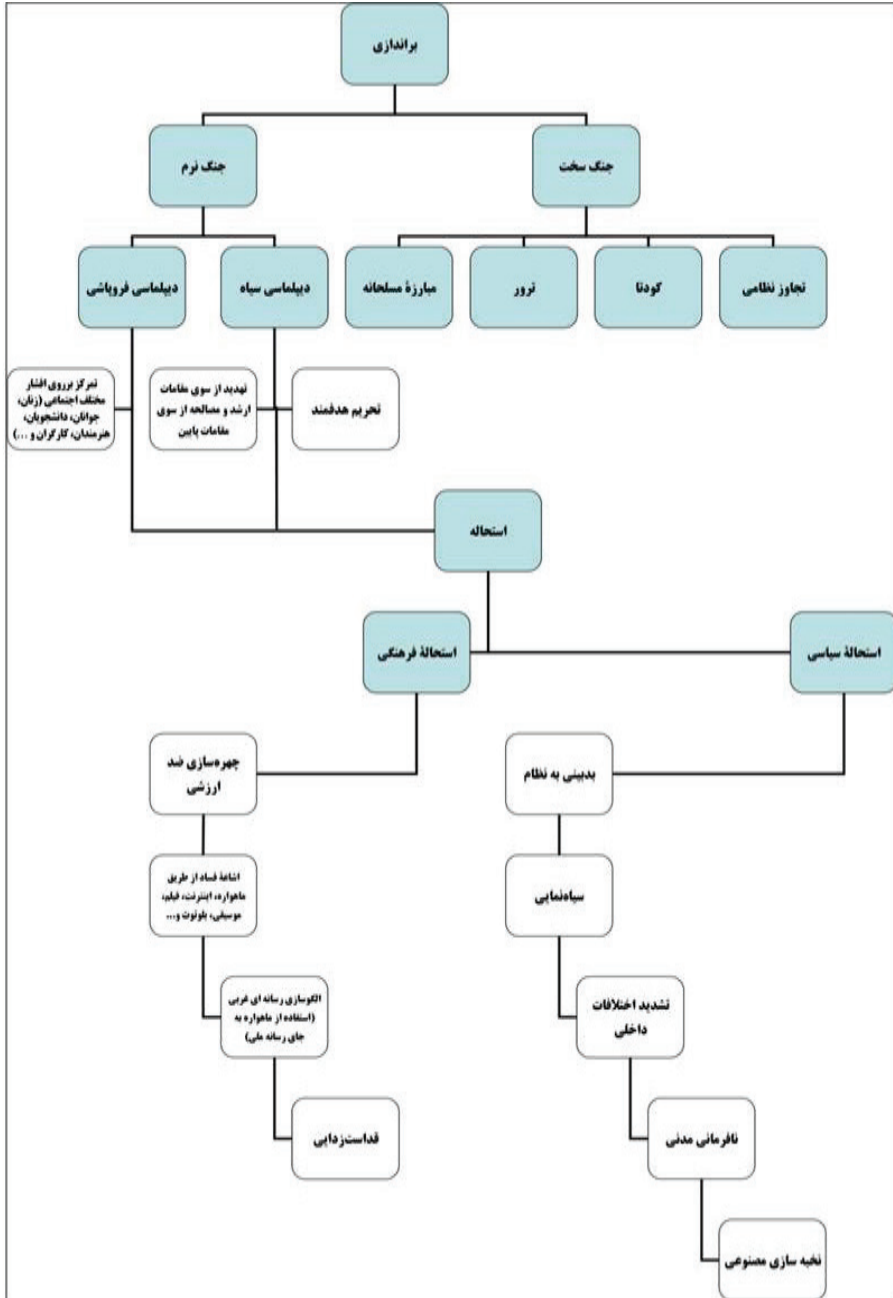
جنگ نرم (کودتای مخملی) پس از شکست دشمن در جنگ سخت شکل گرفت و دشمن عملاً جبهه جنگ سخت را کنار گذاشت و جنگی دیگر که عاری از هرگونه خشونت بود و در سایه آرامش ظاهری تحت عنوان «براندازی نرم» آغاز شد. این جنگ از طریق دو روش دیپلماسی سیاه و فروپاشی از سوی دو حزب حاکم در ایالات متحده آمریکا (حزب دموکرات با روش دیپلماسی سیاه و حزب جمهوری خواه با روش فروپاشی) به مرحله اجرا درآمد. اهداف مشترک این دو روش با استحاله فرهنگی و سیاسی در جمهوری اسلامی ایران ادامه یافت (معاونت سیاسی نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، ۱۳۸۸: ۳۴).

۴- دلایل تغییر رویکرد دشمن، از جنگ سخت به جنگ نرم

- الف. جنگ سخت موجب نفرت مردم و جامعه از دشمن می‌شود.
- ب. جنگ سخت، روی کار آمدن دولت مطلوب دشمن را دشوار می‌سازد.
- ج. جنگ سخت موجب بی‌ثباتی و ناامنی در منطقه می‌شود.

نمودار شماره (۱) فرایند و ابزار مختلف براندازی و تهدیدات امنیت پایدار را نشان می دهد:

سال چهاردهم - شماره ۴۳ - پاییز ۱۳۹۶

۵- دیپلماسی سیاه

راهبرد آمریکا در جنگ نرم بر اساس دیپلماسی سیاه بیشتر از طریق مؤسسه «خطر جاری» و مؤسسه «هور» که به دنبال شکل دهی به انقلاب‌های مخملی است صورت می‌پذیرد. دیپلماسی سیاه از سال ۱۹۸۰ کار خود را آغاز کرد و در همه انقلاب‌های مخملی تأثیرگذاری آن دیده می‌شود. در این دیپلماسی، دولت آمریکا بدون جنگ و خونریزی، حکومتی را ساقط و حکومت دیگری را جانشین آن می‌کند. روش اجرای این سیاست به گونه‌ای است که شرایط کاملاً عادی است، روابط دیپلماسی بدون هیچ‌گونه اعمال تحریمی برقرار است و شرکت‌های تجاری روابط دوطرفه دارند. در چنین شرایطی مشکل به داخل کشور برمی‌گردد و مردم دولت‌مردان خود را عامل بروز نارضایتی می‌دانند. دموکرات‌های آمریکا بیشتر از این روش در مقابله با کشورهای هدف، بهره‌برداری می‌کنند.

۶- دیپلماسی فروپاشی

از سال ۲۰۰۰ میلادی حدود ده مؤسسه درباره ایران فعال و دایر شده‌اند که از آن جمله می‌توان «بنیاد اعانه ملی» و «خانه آزادی» را نام برد. رویکرد اصلی دیپلماسی فروپاشی تحریک اقشار مختلف جامعه مانند هنرمندان، دانشجویان، معلمان، کارگران، زنان، جوانان و ... است که با این روش سعی در ایجاد بی‌ثباتی و آشوب‌های اجتماعی دارند. مؤسسه «خانه آزادی» مدت زیادی است که در افغانستان فعال است و در پاکستان نیز «خانه طیبه» را راه‌اندازی نموده است و در لهستان موجب سقوط لخ والسا شده و در قرقیزستان «راديو آزادی» را بنیان نهاده است. درباره ایران نیز «راديو فردا» و «شبكة وی.ا.ی.» (صدای آمریکا) تحت حمایت این مؤسسه فعالیت می‌کنند (بازخوانی نقش دولت‌ها، ۱۳۸۸: ۳۴).

۷- استحاله فرهنگی

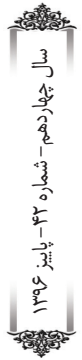
استحاله فرهنگی دارای پنج ویژگی است که عبارت است از:

۱. در فضای تساهل و تسامح رشد می‌کند که در این شرایط، امر به معروف و نهی از منکر کمرنگ می‌شود.

۲. مجریان آن غالباً افراد غیرسیاسی هستند و چهره‌هایی شناخته‌شده در جامعه نیستند.
  ۳. تشخیص سازمان‌دهی تهاجم فرهنگی درباره فعالیت سیاسی دشوار است.
  ۴. به تدریج و آرام صورت می‌گیرد.
  ۵. نسبت به سایر مبارزات از موفقیتی بیشتر برخوردار است.
- همچنین استحاله فرهنگی با استفاده از امکانات و ابزارهای جدید مانند فناوری اطلاعات و ارتباطات به اشاعه فرهنگ کاذب خود می‌پردازد. اشاعه فساد و فحشا از طریق ماهواره، اینترنت و شبکه‌های رایانه‌ای و فضای سایبری، فناوری تلفن همراه (بلوتوث و پیامک)، مدهای لباس و پوشش برهنگی غربی، موسیقی و فیلم‌های مبتذل و سایر ابزارهای رسانه‌ای صورت می‌گیرد که همه اقشار جامعه را تحت تأثیر قرار می‌دهد (محمدی، ۱۳۸۸).

۸- امنیت پایدار و تهدیدات نرم در فضای سایبری

چندی پیش وزارت خارجه رژیم صهیونیستی اسرائیل گزارشی منتشر کرد که در آن به وجود ۱۸ میلیون کاربر اینترنتی در ایران به‌عنوان فرصت نگاه کرده بود. همچنین وزارت خارجه رژیم صهیونیستی همایشی با عنوان «اینترنت در ایران» برگزار کرد و در آن ضمن اظهار خرسندی از افزایش نفوذ اینترنت ناسالم در جامعه ایران، گسترش موسیقی‌هایی همچون راک، رپ، متال و ... را از طریق شبکه جهانی اینترنت، امیدوارکننده دانسته بود. در این گزارش آمده است: «بخشی از سازمان اطلاعات مرکزی آمریکا وظیفه دارد، ضمن آلوده کردن اینترنت برای ایرانیان، در سایت‌ها و وبلاگ‌های کاربران ایرانی به جست‌وجو بپردازد و پس از جمع‌آوری اطلاعات و آنالیز آن‌ها، از اطلاعات به‌دست‌آمده بهره‌برداری نماید» (بازخوانی نقش دولت‌ها، ۱۳۸۸: ۳۴). اصطلاح «جنگ روانی» یکی از مفاهیم متداول در مکاتبات و مذاکرات راهبردنویسان، نظریه‌پردازان سیاسی، مسئولان امنیتی و کارشناسان علوم اجتماعی است. برای مثال، ارتش ایالات متحده آمریکا در آیین‌نامه رزمی خود، آن را به این صورت تعریف نموده است: «جنگ روانی، جنگی است که منظور اصلی آن تأثیرگذاری بر عقاید، احساسات، تمایلات و رفتار دشمن، گروه بی‌طرف و یا گروه‌های دوست است. به‌نحوی که

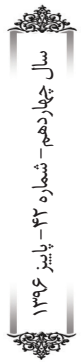
برای برآوردن مقاصد و اهداف ملی پشتیبان باشد. براین اساس، جنگ روانی جریانی ارتباطی است که در آن دو طرف شرکت دارند و یک طرف به تنهایی و یا هر دو طرف سعی دارند، با تأثیرگذاری بر افکار، عواطف و تمایلات طرف دیگر، او را وادار به رفتاری مطابق خواست خود نمایند. از نظر «جان کالینز» نظریه پرداز و استاد کهنه کار دانشگاه ملی جنگ آمریکا «جنگ روانی عبارت است از استفاده طراحی شده از تبلیغات و ابزارهای مربوط به آن برای نفوذ در خصوصیات فکری دشمن با توسل به شیوه‌هایی که موجب پیشرفت مقاصد امنیت ملی مجری می‌شود» (سلیمی بنی، ۱۳۸۸: ۴۷).

الف- نقش فیلترینگ در امنیت پایدار و مبارزه با تهدیدات نرم

اولین مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی بر ضرورت بهره‌گیری از ظرفیت شبکه‌های رایانه‌ای و اطلاع‌رسانی در کشور و توسعه آن تأکید کرده است. مدتی است که در کشور سیاست فیلترینگ یا فیلتر کردن برخی از سایت‌ها اجرا شده است و هدف از آن، منع استفاده از سایت‌های غیراخلاقی و محتوای سایت‌های انحرافی سیاسی برای کاربران بوده است. البته یکی از نگرانی‌های سیاست‌گذاران فیلترینگ و کنترل دسترسی در جامعه، انحرافات اخلاقی یا سیاسی و نشر اکاذیب و انتشار اخبار نادرست سیاسی علیه نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران و هویت اصیل ایرانی-اسلامی مردم ایران است. به همین منظور در حوزه کنترل دسترسی به شبکه جهانی اینترنت و رسانه‌های ارتباطی و فناوری اطلاعات، سیستم فیلترینگ راه‌اندازی شده است. این سیستم به نحوی طراحی شده است که محتویات اینترنت را کنترل نماید و مطالب تعریف شده را در فهرست صفحات سیاه و غیرمجاز قرار دهد. از این فیلترها می‌توان برای منع دسترسی به سایت‌های ضداخلاقی، منحرف سیاسی، خشونت‌بار، نمایش دهنده مواد مخدر و تبلیغ کننده مشروبات الکلی استفاده کرد. از طرفی نیز می‌توان از فناوری اطلاعات و ابزار اینترنت برای انتشار ذخایر غنی فرهنگی و ادبی ایران و گسترش علوم در جهان استفاده نمود؛ برای مثال می‌توان از آن برای آموزش و پرورش، تجارت الکترونیک، بانکداری الکترونیک، اطلاع‌رسانی، خدمات‌رسانی به مردم در دولت الکترونیک، تبلیغات،

مسائل و آموزه‌های مذهبی و دینی، توسعه ارتباطات بین‌الملل و صلح جهانی، ارتقای بلوغ فکری و بصیرت سیاسی و فرهنگ‌سازی اسلامی استفاده کرد. با امکانات و گزینه‌های فراوانی که رسانه‌های جدید در عصر اطلاعات در اختیار افراد جامعه قرار می‌دهند، کاربران دائماً با محرک‌های جدید و انواع مختلف رفتارهای اجتماعی و اخلاقی آشنا می‌شوند. این فضا هویت نامشخص و متحوالی را می‌آفریند و بیشترین تأثیر آن بر نسلی است که در مقایسه با نسل قبل با محرک‌های فراوانی مواجه است و این نسل همان جوانان و دانشجویان هستند. همچنین، از طریق رسانه‌های جدید و فناوری اطلاعات، افراد جامعه خط مفروض میان فضای عمومی و خصوصی را تجدید سازمان می‌کنند و این امکانی است که جامعه فعالانه از آن استفاده می‌کنند. امنیت پایدار در فناوری اطلاعات و سلامت دیجیتال، زمینه‌ای نوظهور از برخورد انفورماتیک، بهداشت روانی و ارتباطات در عصر اطلاعات است که از طریق شبکه جهانی اینترنت، فضای سایبری و فناوری‌های مرتبط با آن ارتقا و تکامل می‌یابد (امنیت ملی ایران در تئوری و عمل، ۱۳۸۷).

امنیت پایدار دیجیتالی را نه فقط به عنوان توسعه فنی بلکه می‌توان به مثابه حالتی روحی، طرز تفکر و حرکت عمومی جهانی توصیف کرد. نظام اخلاقی و روابط اجتماعی ایرانی-اسلامی دارای ارزش‌های والای انسانی و اخلاقی است که همگام و همسو با پیشرفت‌های علم و فناوری در قرون جدید نیز کارآمد است و می‌تواند راهشگای مشکلات و معضلات اخلاقی و امنیتی و سدی دفاعی در برابر جنگ نرم دشمنان باشد. همچنین رعایت آموزه‌های دینی و مذهبی و ترویج آن‌ها ضامن حفظ سلامت دیجیتال و امنیت پایدار سایبری است. امروزه، در عصر جهانی شدن و فضای شتاب توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات، حفظ هویت ملی و دینی و اخلاق اسلامی اهمیتی بیشتر نسبت به گذشته پیدا کرده است که مستلزم مشارکت مؤثر فرهنگی، دینی و انسانی در سراسر کشور و جهان اسلام است. با توجه به آماج حملات تبلیغاتی و ضد هویتی غرب در رسانه‌ها و شبکه اینترنت در جهت تهدید امنیت کشور، پرداختن و حفظ ارزش‌های هویت دینی و ملی، ضرورتی حیاتی دارد. اینترنت و ابزار فناوری

اطلاعات، با همه جذابیت‌ها و محبوبیت‌های خود، فضای مجازی برای تبلیغات ضد هویتی برای دانشجویان و جوانان مسلمان ایرانی به‌شمار می‌آید. آگاهی از اهداف و سوء نیت‌ها در تبلیغات گروه‌های انحرافی و التزام به آگاهی برای حفظ امنیت کاربری در شبکه جهانی وب، از نکات مهم و ضروری کاربران فضای سایبری، به‌ویژه نسل جوان است.

در این پژوهش مشخص شد هفتاد درصد از کاربران به‌راحتی می‌توانند از سد فیلتر و کنترل دسترسی اعمال‌شده بر روی سایت‌های فیلترشده عبور کنند و به مطالب مخرب موجود در اینترنت دسترسی پیدا کنند. جلوگیری از دسترسی به مطالبی که به‌منظور بهره‌برداری سیاسی و ادامه جنگ نرم دشمنان در سطحی وسیع و گسترده از شبکه اینترنت و ماهواره‌های بیگانه منتشر می‌شود، با اعمال فقط یک روش فیلترینگ و کنترل دسترسی امکانپذیر نیست. از این رو باید در زمینه فرهنگ‌سازی و به تعبیر رهبر معظم و فرزانه انقلاب - «مهندسی فرهنگی» نیز سرمایه‌گذاری شود تا کاربران فناوری‌های نوین، با آگاهی و بصیرت سیاسی و اجتماعی بیشتری از منابع و امکانات موجود در فناوری اطلاعات و ارتباطات استفاده کنند و ضریب تهدیدات نرم دشمنان در اینترنت، رسانه‌های ارتباط جمعی و ماهواره کاهش پیدا کند.

ب- نقش پدافندی هویت دینی و ملی در تهدیدات نرم

«هویت» با معنای اصالت، خودشناسی و آگاهی از گذشته و تاریخ ملت به‌منظور شناخت سرنوشت و ترسیم آینده جامعه، مترادف است. «هویت» مقوله‌ای کلان در فرایندهای اجتماعی و فرهنگی است که در محیطی زمانی و مکانی شکل می‌گیرد و تداوم می‌یابد. مقام معظم رهبری در تبیین مفهوم هویت ملی می‌فرماید: «هویت ملی در مقابل هویت دینی نیست؛ بلکه مجموعه باورها، خواست‌ها و رفتارهای یک ملت است و طبیعی است که اعتقادات و باورهای ملت مؤمن و موحد نیز جزو عناصر تشکیل دهنده هویت ملی او قرار می‌گیرد» (راهبردها در کلام رهبر، ۱۳۸۶). همچنین از نظر «کلود دوبار» هویت داده‌ای از پیش تعیین شده نیست، بلکه در فقدان اطمینان کم و بیش زیاد و نسبتاً مداوم شکل می‌گیرد و بر پایه و اساس مقولات اجتماعی و موقعیت‌های موروثی نسل پیشین ساخته می‌شود. موضوع

هویت، تعریف و تفسیری از ساختار اجتماعی، فرهنگی، دینی و مذهبی و تاریخی یک ملت در جامعه است که هویت فردی و جمعی اعضای جامعه را ترسیم می‌کند. جست‌وجوی هویت نیازی اصیل و اصلی درونی برای آدمیان به‌شمار می‌رود. به این ترتیب کلیات حیات و شکل‌گیری اتحاد ملی و انسجام اسلامی در سایه هویت دینی و ملی تضمین می‌شود. در دنیای امروز و عصر انفجار اطلاعات و توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات، با توجه به آماج حملات تبلیغاتی و ضد هویتی غرب در رسانه‌ها و شبکه اینترنت، حفظ هویت ملی و دینی، اهمیتی بیشتر نسبت به گذشته پیدا کرده است.

مهم‌ترین عامل مؤثر بر هویت دینی دانشجویان و جوانان، شرکت در مناسک و مراسم مذهبی است که باعث همبستگی مردمی با ارزش‌ها و باورهای مشترک می‌شود و روح جمعی، انسجام و اتحاد مؤمنان به آن مذهب را تقویت می‌کند (آخوندی، ۱۳۸۳).

«دین» در شکل‌گیری هویت و پیشرفت‌های علمی، فرهنگی، اجتماعی، نظامی، سیاسی و امنیت پایدار جامعه جایگاهی والا دارد. جوانان و دانشجویان، به‌عنوان نیروهای تأثیرگذار و فعال اجتماعی، زمینه‌ساز و پاسخگوی تغییرات و هنجارهای جامعه هستند که شناخت علمی و دقیق ویژگی‌های آنان برای اتخاذ تصمیمات و برنامه‌های هویت‌ساز و مسائل دینی، اعتقادی و مذهبی آنان لازم و ضروری است (جمالی، ۱۳۸۱). با توجه به ظرفیت‌های فکری، خلاقیت و حس مسئولیت‌پذیری زیاد در نسل جوان و قشر دانشجویی، آنها به‌مثابه سرمایه‌های انسانی، علمی، دینی، فرهنگی و هویتی سهمی بسیار در شکل‌دهی و برقراری امنیت پایدار دارند. کشور ایران دارای جامعه‌ای جوان است. فراوانی شمار جوانان، که آینده‌سازان جامعه و مدافعان ارزش‌ها و دستاوردهای انقلاب هستند، اهمیت تحقیقات در زمینه‌های هویتی و اعتقادی آنان را صدچندان می‌کند. جامعه ایران، به دلیل مذهبی بودن و برخورداری از تمدن و تاریخ کهن، دارای دو گستره مفهومی برجسته از هویت دینی و ملی است.

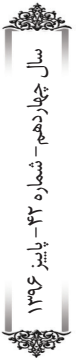
«هویت» از منظر علوم مختلف فلسفه، جامعه‌شناسی، علوم سیاسی، روان‌شناسی و علوم اجتماعی مورد توجه قرار گرفته است و یکی از مسائل دوران معاصر حیات بشر است. هویت

و مذهب، ضامن امنیت و سلامت و توسعه کشور و تشکیل جامعه‌ای امن هستند. در تعبیری «هویت به مجموعه‌ای از عناصری شخصیت فرد گفته می‌شود که به وی امکان می‌دهد موضع خود را در قبال جهان و دیگران مشخص کند». فرد صاحب هویت، که تصویری خاص و روشن از خود و جامعه و جهان داشته باشد، در واقع معیار درونی نیز دارد و در صورت نیافتن هویت و نداشتن تساوی معیارها، موضعی ثابت درباره‌ی وقایع اطراف نخواهد داشت. هویت در دو سطح فردی و جمعی مطرح می‌شود. در هویت فردی که بیشتر روان‌شناسان و نظریه‌پردازان شخصیت به آن پرداخته‌اند، هویت را در درجه‌ی اول موضوعی فردی و شخصی می‌دانند که بیشتر با احساس تمایز شخصی و احساس استقلال شخصی تعریف می‌شود. از نگاه دیگر هویت فردی به صورت «من» فرد یا مفهوم درونی و ذهنی از خویشتن به مثابه شخص است (نجفی و همکاران، ۱۳۸۵). ویژگی تعریف هویت در سطح فردی آن است که بحث فرد را مطرح می‌سازد و بر احساس «چه کسی بودن» تأکید می‌کند. گذشته از سطح فردی، هویت را در سطوح بالاتر و فراگیر به مفهوم «هویت جمعی» نیز می‌توان تعریف کرد. منظور از آن حوزه‌ای از حیات اجتماعی است که فرد خود را با ضمیر جمعی «ما» متعلق و مرتبط می‌داند و در برابر آن احساس تعلق و تعهد می‌کند. هویت ملی و دینی نیز در ذیل هویت جمعی و اجتماعی مطرح است. هویت یکی از مبناهای شخصیت اجتماعی و فردی است که شخص به آن احساس تعلق دارد. مفهوم هویت فردی را اولین بار «اریکسون» در سال ۱۹۶۸ به کار برد. اریکسون، در سیر هشت‌گانه‌ی مراحل رشد مورد نظرش، هویت‌یابی را پنجمین مرحله‌ی این سیر رشد شخصیت انسانی می‌داند. وی معتقد است عمده‌ترین تضاد در دوران نوجوانی و جوانی تضاد بین هویت‌یابی در برابر سردرگمی نقش است. به نظر او بسیاری از عناصر هویت جوان، مربوط به دوران کودکی او است که در جوانی تثبیت می‌شود. جوانان و دانشجویان، به دنبال هویت شخصی و شغلی خویش هستند و ناتوانی در حل این تضاد، منجر به سردرگمی نقش با هویت می‌شود. دین مبین اسلام نیز توجهی ویژه به شکل‌گیری و ساماندهی هویت فردی و اجتماعی انسان‌ها دارد و این موضوع در دستورات

و فریضه‌های دینی و مذهبی به‌خوبی آشکار و روشن است.

رهبر معظم انقلاب، در تبیین راه‌های ایجاد تحول صحیح و منجر به پیشرفت، بر ضرورت‌هایی نظیر حفظ ریشه‌ها و اصالت‌ها، پرهیز از شالوده‌شکنی، ارج‌گذاری و مراقبت از هویت ملی، امید به آینده، پویایی و نشاط، نقد و انتقادپذیری، ترویج روح رقابتی، برنامه‌ریزی و انتخاب خط‌مشی صحیح، تأکید کرده فرموده‌اند: «در نقطهٔ مقابل این ضرورت‌ها، مسائلی نظیر هرج و مرج رفتاری و سیاسی، پوچ‌گرایی، حرکات تخریبی و فراموش کردن هویت ملی و بنیان‌های اساسی جامعه، قرار دارد که نه فقط موجب تحول نمی‌شود، بلکه پس‌رفت و عقب‌ماندگی را به دنبال می‌آورد». با توجه به فرموده‌های رهبر معظم و فرزانهٔ انقلاب، به این نکته می‌رسیم که در مسیر همسازی و همراه‌سازی هویتی، هویت دینی و ملی، مکمل یکدیگر خواهند بود.

همچنین، با توجه به اصالت و ارزش‌ها و تاریخ کهن ملت ایران و باورهای اسلامی، دینی و انقلابی ایشان، هویت دینی و ملی دو اصل همراه و همساز با یکدیگر هستند. هویت ملی جامعهٔ ایران، امروز درآمیخته با هویت دینی اوست و این موضوع باعث پدید آمدن هویت اصیل، تاریخی و ناب ایرانی-اسلامی شده است. «توماس لوکمان» و «پیتل برگر» نیز هویت را دربرگیرندهٔ همهٔ گرایش‌های فرد می‌دانند که در طول مدت اجتماعی شدن نقش درونی پیدا کرده است. ازسوی دیگر، هویت که حاصل دیالکتیک واقعیت ذهنی و واقعیت عینی است در برابر ساختارهای اجتماعی معین که موجب شکل‌گیری آن شده است، واکنش نشان می‌دهد و موجب حفظ، تغییر یا شکل‌گیری مجدد ساختارهای اجتماعی می‌شود (هنری ماسن، ۱۳۹۴: ۵۸۱). «کلود دوبار» هویت را در تقسیمی درونی به دو بخش: الف. هویت برای خود؛ ب. هویت برای دیگران تقسیم می‌کند. از نظر او هویت، داده‌ای از پیش تعیین شده نیست، بلکه در فقدان اطمینان تقریباً زیاد و نسبتاً مداوم شکل می‌گیرد و بر پایه و اساس مقولات اجتماعی و موقعیت‌های موروثی نسل پیشین ساخته می‌شود. بنابراین هویت، پدیده‌ای منفعل نیست، بلکه کاملاً پویاست و بر اساس آنچه از نسل گذشته به ارث می‌رسد دائماً در حال تجدید است و مقولات جدید به آن افزوده می‌شود (لوکمان و برگر، ۱۳۸۷: ۲۳۶).

ج- رابطه گسترش فضای سایبری، تهدیدات نرم و چالش‌های تحقق امنیت پایدار اینترنت و ابزار فناوری اطلاعات و رسانه‌های ارتباطی، با همه جذابیت و محبوبیت خود فضایی سایبری برای تبلیغات ضد هویتی برای مردم و به‌ویژه دانشجویان و جوانان مسلمان ایرانی به‌شمار می‌آید. آگاهی از اهداف سوء در تبلیغات گروه‌های انحرافی و التزام به آگاهی برای حفظ امنیت کاربری در شبکه جهانی وب از نکات مهم و ضروری کاربران فناوری اطلاعات به‌ویژه نسل جوان است. رهبر معظم انقلاب، با اشاره به شیخون فرهنگی، هوشیارانه اقدام به ایجاد آگاهی در سطوح مختلف جامعه و لزوم مقابله با تهدیدات نرم و تهاجم فرهنگی نمودند. راه‌اندازی پایگاه‌های ترویج و انتشار آموزه‌های دینی و ارزش‌های اسلامی در شبکه جهانی اینترنت یکی از راکارهای مؤثر در برخورد با انحرافات هویتی و اخلاقی جوانان دانشجویان و سرمایه‌های فکری کشور است. شناسایی و ترویج افکار و آموزه‌های مفاخر علمی، دینی و ادبی و همچنین بزرگان و متفکران اسلامی باعث ارتقای سطح هویتی جوانان خواهد شد. یکی از معضلات و چالش‌های امنیت پایدار ترویج و انتشار بازی‌های رایانه‌ای است. با جرأت می‌توان ادعا کرد که اکثر بازی‌های رایانه‌ای با سیاست هدف قرار دادن امنیت جامعه و هویت فردی جوانان و با نیت متزلزل نمودن شخصیت درونی جوانان مسلمان تولید و عرضه می‌شود. بازی‌های رایانه‌ای، که با گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات نیز به گسترده‌ترین روش سرگرمی و پوشش اوقات فراغت جوانان و دانشجویان تبدیل شده است، امنیت، فرهنگ و هویت جامعه را به چالش می‌کشد و هنجارهای جامعه متمدن اسلامی را هدف قرار می‌دهد. قانون‌گریزی، اقدام علیه امنیت ملی و هنجارشکنی، خمودگی، احساس حقارت، پوچ‌گرایی و بی‌هویتی، بی‌قانونی و پایبند نبودن به هنجارها و قوانین اجتماعی، دوری از جامعه، خودخواهی و خودبینی، فقدان ثبات شخصیتی، بی‌بندوباری و دوری از تحصیل علم و دانش و آموزه‌های دینی و مذهبی از پیامدها و آثار مخرب بازی‌های رایانه‌ای در حوزه فضای سایبری برای دانشجویان است. از دیگر چالش‌های تحقق امنیت پایدار، ترویج و توسعه آزاد و بی‌قید و شرط اینترنت، فناوری اطلاعات و دنیای سایبر بدون

اعمال مدیریت صحیح و متناسب با فرهنگ و هویت ایرانی-اسلامی و همچنین شیفتگی و دل‌بستگی به آزادی‌های انحرافی و غیرانسانی غربی است که هدف از آن ترویج احساس تعلق نداشتن به جامعه در بین دانشجویان و جوانان است. احساس تعلق داشتن یکی از مهم‌ترین ارکان تشکیل هویت در ذهن و باور نسل جوان است. کاربران رسانه و دانشجویان باید با آگاهی از اینکه در دنیای فناوری اطلاعات و ارتباطات، به تبادل چه نوع اطلاعاتی می‌پردازند و با چه نوع فرهنگ و هویتی در ارتباط هستند، از آرمان‌ها و امنیت ملی خود دفاع کنند. باید در مقابل تهاجمات فرهنگی و هویتی غرب، با برنامه‌مهندسی فرهنگی منسجم و دقیق به اشاعه و ترویج دیدگاه‌های اسلامی و ملی خود و هویت اصیل برساخته از ملیت و مذهب خویش در رسانه‌ها و پایگاه‌های اینترنتی پردازند و با این روش راهبردی در فضای سایبری با برنامه‌های ضد‌هویت ایرانی و اسلامی مقابله کنند.

د- انقلاب رسانه‌ای، جهانی‌شدن و تهدیدات نرم

یکی از چالش‌های بشری در دو دهه‌ی اخیر موضوع جهانی‌شدن و جهانی‌سازی است که بر هویت و نظام ارزشی جوامع و همچنین ثبات و پایداری امنیت کشورها تأثیری ژرف گذاشته است. فرایند جهانی‌شدن و پیدایش طرح‌های جهانی‌سازی دو پدیده‌ی اساسی در عصر حاضر است که، نه فقط بر جنبه‌های امنیتی، اقتصادی، صنعتی و اجتماعی زندگی تأثیر گذاشته است، جنبه‌های فرهنگی، اعتقادی و روان‌شناختی زندگی مردم به‌ویژه جوانان و دانشجویان را هم دچار تغییر و تحولات اساسی کرده است (تیری‌کیان: ۱۵۹). آنچه در جهان امروز رخ می‌دهد و به‌ویژه مسائلی که جوانان از طریق رسانه‌های گروهی، ابزارهای سرگرمی، بازی‌های رایانه‌ای، ماهواره و اینترنت به سرعت در سطحی گسترده با سبک زندگی و مناسبات اجتماعی، ارزش‌ها و باورهای بیگانه آشنا می‌شوند تأثیری بزرگ بر آن‌ها می‌گذارد و هویت، اعتقادات و نظام ارزشی آنان را دگرگون می‌سازد. موضوع نگرش به جهانی‌شدن و جهانی‌سازی و شناخت جوانب گوناگون چالش‌ها و تهدیدات امنیت پایدار کشور دارای وسعت اهمیتی بسیار است. در مورد پذیرش جهانی‌سازی با خرده‌مقیاس‌های مربوط به

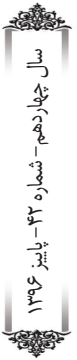
هویت و امنیت، تحقیقات نشان می‌دهد آن دسته از جوانان که دچار ضعف در هویت دینی، دفاع از سرزمین، اخلاق اسلامی، مسائل اعتقادی و دینی، وطن‌دوستی و عملکردهای دینی هستند، در برابر جهانی‌سازی نگرشی منفعل و پذیرا دارند، در نتیجه فرزندان خانواده‌هایی که دارای عملکرد دینی و ملی قوی هستند نگرشی مخالف جهانی‌سازی دارند؛ اما فرزندان و جوانان خانواده‌های سهل‌گیر و خانواده‌های آشفته، مقابله‌جویی کمتری با پدیده جهانی‌سازی نشان می‌دهند. نگرش فعال به پدیده جهانی‌شدن و نگرش مخالف با آن، ناشی از هویت دفاع از سرزمین و هویت ایران‌دوستی، هویت اعتقادی و دینی و هویت اخلاقی و اسلامی است (لطف آبادی، ۱۳۸۵). جهانی‌سازی در کمترین تأثیرگذاری خود، دو نتیجه متعارض را سبب شده است: الف. انفعال و تسلیم‌پذیری گروهی از افراد که سبک زندگی فرهنگ مدرن را آرمان خود می‌دانند؛ ب. ستیزه‌جویی و وحشت‌آفرینی گروه‌هایی که سبک زندگی قرون پیش را کمال مطلوب خویش می‌شمارند (رحیمی‌نژاد و منصور، ۱۳۸۰) و هر دو مسئله مطرح‌شده، از مهم‌ترین تهدیدات تحقق امنیت پایدار است.

۹- جنبش نرم‌افزاری و مهندسی فرهنگی، ضامن تحقق امنیت پایدار

در نظر مقام معظم رهبری باید از مرزهای علمی موجود فراتر رفت. اگرچه عبور از مرزهای علم همچنان جدی گرفته نمی‌شود، علما و دانشمندان باید راه‌هایی جدید برای تولید علم بیابند؛ زیرا هنوز راه‌هایی برای فراتر رفتن از این مرزها وجود دارد که کشف نشده است. در کلام رهبر معظم انقلاب، این نکته به‌خوبی به چشم می‌خورد که جامعه ایرانی از لحاظ استعداد و هوش، نسبت به کسانی که در دنیا تولید علم کرده‌اند، کمبودی ندارد و به همین دلیل باید در زمینه تولید علم نیز پیشرو باشد. کشور ایران، پس از انقلاب اسلامی، فصلی جدید از حیات و جوشش خود را آغاز کرده است (معینی و همکاران، ۱۳۸۷). بنابراین واضح است یکی از مهم‌ترین ارکان مقابله با تهدیدات نرم دشمنان جنبش نرم‌افزاری و مهندسی فرهنگی است که مقام معظم رهبری از سال‌ها پیش به آن اشاره نموده‌اند. جنبش نرم‌افزاری و نهضت تولید علم، یکی از بزرگ‌ترین مسئولیت‌های دانشگاه اسلامی و ایرانی است که می‌تواند نقشی بسیار مهم در تحقق امنیت پایدار داشته باشد.

۹-۱- نقش فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی در جنگ نرم و تهدید نظم و امنیت جامعه

انقلاب فناوری اطلاعات و ارتباطات به‌ویژه پیدایش رسانه‌های الکترونیکی جدید، تمام شئون زندگی انسان‌ها را تحت تأثیر قرار داده است. فناوری اطلاعات و فضای سایبر در حوزه عملیات روانی و تهدیدات امنیتی نیز کاربردی فراوان یافته است. در واقع، عملیات روانی و یا به تعبیر دیگر تأثیر و نفوذ در افکار و رفتار سایر دولت‌ها و ملل که کارگزاران آن را در جهت اهداف و مقاصد خود پی‌ریزی می‌کنند امروزه از طریق فضای مجازی و به‌ویژه رسانه‌های نو رو به گسترش نهاده است (سوری، ۱۳۸۷). به تعبیر «ادومین امری» ارتباطات در معنای عام یعنی «فن انتقال اطلاعات، افکار و رفتارهای انسانی از شخصی به شخص دیگر». «چارلز کولی» نیز ارتباط را سازوکاری می‌داند که در خلال آن، روابط انسان‌ها برقرار می‌شود و گسترش می‌یابد. بنابراین ارتباطات انتقال پیام به دیگری و اساس شکل‌گیری جامعه انسانی است که ماهیت جوامع فعلی بر پایه آن تعریف می‌شود. روابط انسان بر اساس ارتباط پدید می‌آید و همه مظاهر فکری و ابزار انتقال آن در مکان و زمان بر پایه این سازوکار توسعه می‌یابد (ساروخانی، ۱۳۷۱: ۱۹). «میکی اسمیت» نیز به‌طور مفید و مختصر ارتباطات را این‌گونه تعریف می‌کند: «فرایند انتقال اطلاعات، احساسات، حافظه و افکار در میان مردم». به‌طور کلی ارتباطات در بر گیرنده روند مبادله اطلاعات به مفهوم عام و یا به عبارتی به‌مثابه پیوند و اجتماع ابزارها و فنون برای انتقال اطلاعات تلقی می‌شود. پس از انقلاب صنعتی و رشد روزافزون فناوری، حوزه عملکرد و مفهوم ارتباطات نیز متنوع گردید. چنانکه در پایان قرن بیستم انقلاب فناوری در حوزه ارتباطات و اطلاعات و دسترسی گسترده افراد جامعه به اطلاعات، آن هم به شیوه‌ای انقلابی و بی‌سابقه، زمینه‌ساز ظهور رسانه‌های الکترونیکی در سطح جهانی شد. به‌واسطه پیشرفت‌های فنی ارتباطات و افزایش فرصت‌ها برای تعامل اطلاعات، کالاها و اندیشه‌ها بیشتر و سریع‌تر و با هزینه کمتر مبادله می‌شود. بنابراین توانمندی‌های مردم برای برقراری ارتباطات اقتصادی، سیاسی و اجتماعی گسترش یافته است. از آنجا که جوهره اصلی تمدن، امنیت و فرهنگ در عصر حاضر، ترکیبی از

فناوری، نظام‌های ارتباطاتی جهانی همراه با تولید، انتقال و پردازش اطلاعات است، انقلاب ارتباطاتی، دگرگونی‌هایی عمیق و گسترده در تحقق امنیت پایدار کشورها ایجاد کرده است (اخوان زنجانی، ۱۳۸۱: ۱۱۹). به اعتقاد «مانوئل کاستلز» «در عصر ارتباطات، فاصله زمانی و مکانی به واسطه گستردگی و پیچیدگی ابزارهای اطلاع‌رسانی محو شده و نظم طبیعی دوران قدیم یا چارچوب‌های مکانیکی جهان صنعتی به یمن دانش اطلاعاتی از بین رفته است. پس حضور در این مکان، معنایی تازه به خود گرفته است که می‌تواند تعیین‌کننده ارتباط شخص با جامعه شبکه‌ای و یا جدایی و حذف او از این امکان فراگیر و در عین حال انحصاری باشد که با محوریت رسانه و اطلاعات صورت می‌گیرد، زیرا جهان جدید به صورت شبکه درآمده است، شبکه بزرگی که بافت اصلی و تاروپود آن را اطلاعات و نظام ارتباطات تشکیل می‌دهد» (کاستلز، ۱۳۸۰). بنابراین تغییر مفهوم ارتباطات را می‌باید در بطن زندگی معاصر یعنی گذر انسان‌ها از سادگی به پیچیدگی ارزیابی نمود (نصری، ۱۳۸۱: ۳۵۵). بی‌تردید این امر نیز تحت تأثیر مستقیم فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی صورت گرفته است.

از آنجا که فناوری اطلاعات تحولات سیاسی، امنیتی و اجتماعی وسیع و شگرفی پدید آورده است، مشکلات و تهدیداتی جدید در حوزه جنگ نرم در این زمینه ایجاد شده است. فناوری اطلاعات در شیوه افعال و اقدامات روزمره جامعه و خط فکری دانشجویان تأثیر می‌گذارد. برخی از مفاهیمی که در حوزه فلسفه اخلاق و فلسفه سیاسی کاربردی خاص داشته با پیشرفت فناوری اطلاعات دچار چالش‌هایی شده است. از آن جمله می‌توان به مفاهیم مالکیت، حریم خصوصی، توزیع قدرت، امنیت ملی، جنگ سایبری، آزادی‌های اساسی و مسئولیت اخلاقی اشاره کرد. در عصر فناوری اطلاعات و ارتباطات، اشخاص با هویت‌های مجازی در فضای الکترونیکی حاضر می‌شوند، با یکدیگر گفت‌وگو می‌کنند و به تبادل اطلاعات درست یا اشتباه می‌پردازند و گاهی غافل می‌شوند که ممکن است با کسی ارتباط داشته باشند که هویتی کاملاً مخالف با آنچه نشان داده است، دارد (صدوقی، ۱۳۸۰). این هویتی مجازی است؛ هویتی که البته کاربردهای خاص خود را در محیط الکترونیک دارد

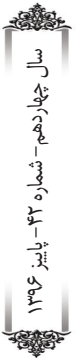
و می‌تواند کارآمدی خاص خود را نیز داشته باشد؛ اما این هویت مجازی می‌تواند در راستای پیشبرد اهدافی شوم و ضدامنیتی قرار گیرد. همان‌طور که کاربران، متخصصان و تولیدکنندگان علم و فناوری ملزم به رعایت اخلاق علمی و فناوری هستند، رسانه‌ها و پایگاه‌های خبری و اطلاع‌رسانی نیز از این قاعده مستثنی نیستند. از مهم‌ترین وظایف پایگاه خبری و رسانه‌ای که به‌عنوان منبع اطلاع‌رسانی در جامعه فعالیت می‌کند، رعایت مسائل اخلاقی و انعکاس حقایق و واقعیت‌هاست. اخلاق رسانه‌ای در افکار عمومی جامعه نقشی بسزا دارد. عصر حاضر در پرتو دانش و فناوری، شاهد تحولاتی بی‌شمار است که گسترش امکانات ارتباطی در رأس آن‌ها قرار دارد. در چنین شرایط زمانی، اینترنت، ماهواره‌ها و رسانه‌های گوناگون با انتقال اطلاعات هم‌زمان، معلومات و مبادله افکار و عقاید نقشی بسیار در تحولات سیاسی، امنیتی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی جوامع دارند (گروه تحقیق، ۱۳۸۴: ۹۰). پیشرفت فناوری و توسعه وسایل ارتباطی و اطلاعاتی که رابطه‌ای مستقیم با جامعه دارند و بر افکار عمومی مؤثر هستند، نشان‌دهنده اهمیت آن در همه ابعاد جامعه جهانی است. قرن حاضر عصر تبادل اطلاعات است بنابراین امروزه کشورها برای دستیابی به اهداف نظامی، برقرای امنیت پایدار و منافع خود در سایر نقاط جهان از این فناوری‌ها بهره‌هایی فراوان می‌برند.

۱۰- تحلیل داده‌ها

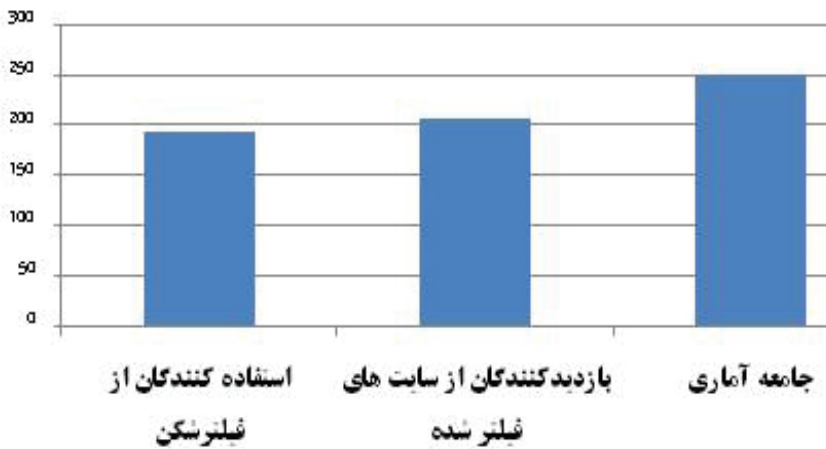
با تحقیق و بررسی ۲۵۰ نمونه از جامعه آماری کاربران اینترنت و فضای سایبری در بین دانشجویان دانشگاه‌های تهران و سمنان در مقطع تحصیلی کاردانی و کارشناسی با استفاده از ابزار پرسش‌نامه و با روش غیرآزمایشی و ترکیبی (کتابخانه‌ای- میدانی)، آینده‌ها و تهدیدات امنیت اجتماعی در فضای سایبر مشخص شد و راه‌های مقابله و پدافند این مخاطرات و میزان کارایی کنترل دسترسی فیلترینگ بررسی شد.

فرضیه اول: بیش از هفتاد درصد از کاربران اینترنت از ابزار فیلترشکن برای بازدید از سایت‌های فیلتر شده استفاده می‌کنند

نتیجه آزمایش فرضیه اول: در این پژوهش مشخص شد ۸۲٫۵٪ از نمونه آزمایشی از

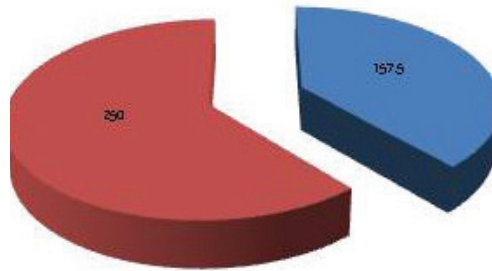
سایت‌های فیلترشده بازدید و ۷۷,۵٪ از فیلترشکن استفاده می‌کنند. نتایج به دست آمده، فرضیه اول تحقیق تأیید می‌کند.

فرضیه دوم: بیش از پنجاه درصد از کاربران اینترنت و دانشجویان مقاطع کاردانی و کارشناسی در شبکه‌های اجتماعی از جمله فیس‌بوک عضو هستند.

نتیجه آزمایش فرضیه دوم: با آزمایش فرضیه دوم و بر اساس نتایج حاصل شده با ابزار پرسش‌نامه، مشخص شد که ۶۷ درصد از نمونه آماری، در شبکه اجتماعی فیس‌بوک عضو هستند.

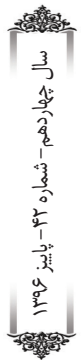
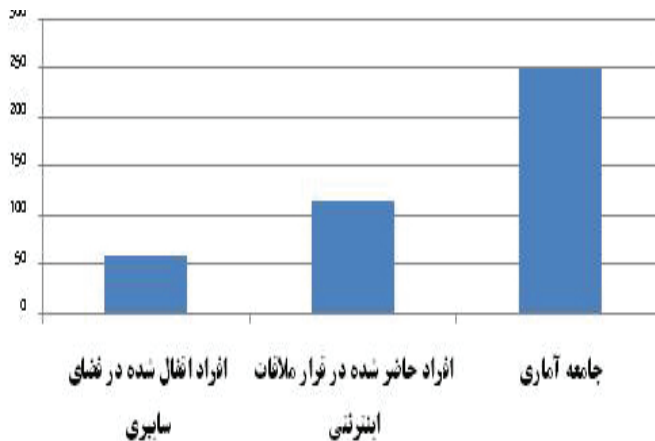
نگاهی دوباره به چالش‌ها و تهدیدات فضای مجازی بر امنیت پایدار

■ کاربران عضو در شبکه فیس بوک ■ جامعه آماری

فرضیه سوم: بیش از یک‌چهارم یعنی معادل ۲۵ درصد از کاربران اینترنتی در سنین بین ۱۵ تا ۲۵ سال، حداقل برای یک‌بار در قرار ملاقات اینترنتی با جنس مخالف حاضر شده و یا در فضای مجازی اغفال و یا مورد سوء استفاده قرار گرفته‌اند.

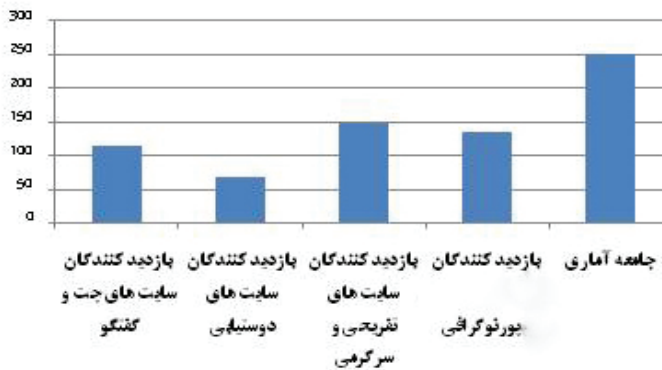
نتیجه فرضیه سوم: ۶۶,۵ درصد از کاربران اینترنت و پاسخگویان به پرسش‌نامه تحقیق بیان نموده‌اند که در قرار ملاقات اینترنتی حاضر شده‌اند و ۲۳,۵ درصد از پاسخگویان گفته‌اند در فضای سایبری اغفال شده و یا فریب خورده‌اند.

فرضیه چهارم: حدود پنجاه درصد از کاربران اینترنت و دانشجویان مقاطع تحصیلی کاردانی و کارشناسی از سایت‌های پورنوگرافی بازدید می‌کنند و یا وقت خود را به سایت‌های سرگرمی و تفریحی اختصاص می‌دهند.

نتیجه فرضیه چهارم: با بررسی نتایج و داده‌های پرسش‌نامه مشخص شد که ۵۴,۵ درصد از کاربران اینترنت و دانشجویان مقاطع تحصیلی کاردانی و کارشناسی از سایت‌های پورنوگرافی، ۵۹ درصد آن‌ها از سایت‌های تفریحی و سرگرمی، ۲۷,۵ درصد از سایت‌های دوستیابی و همچنین ۴۵,۵ درصد از نمونه‌های آماری از چت و گفت‌وگو استفاده می‌کنند.

نتیجه اینکه: با توجه به هزینه‌های بسیار زیاد فیلترینگ در کشور و شکسته شدن سد دسترسی آن توسط هشتاد درصد از کاربران، «فرهنگ‌سازی» درباره کاربرد اینترنت و آینده‌ها و خطرهای سایبری، می‌تواند نتیجه‌ای مطلوب‌تر از فیلترینگ داشته باشد. همچنین نبود آموزش و اطلاع‌رسانی به دانشجویان و کاربران اینترنت، تعداد بسیار زیادی از کاربران در سایت‌های مستهجن، مخاطره‌انگیز، دوستیابی و فریب‌دهنده، دچار فریب و آسیب می‌شوند و خود عاملی برای تهدید امنیت اجتماعی در فضای سایبر و فضای واقعی جامعه می‌گردند.

۱۱- نتیجه‌گیری و پیشنهادها

توسعه علوم رایانه و فناوری اطلاعات و ارتباطات، همه علوم موجود در جهان را تحت تأثیر

خود قرار داده است. همچنین هر جامعه‌ای برای جلوگیری از عقب‌ماندگی علمی و فناورانه به‌ناچار باید با پیشرفت علوم و فناوری همگام و همراه شود. با توجه به آماج حملات فرهنگی و تهدیدات نرم دشمنان در زمینه‌های مختلف امنیتی، اجتماعی، فرهنگی، اخلاقی، سیاسی و علمی و همچنین شمار بسیار زیاد کاربران ایرانی و قشر دانشجو در اینترنت و فضای سایبری، پیشنهاد می‌شود در راستای صرف هزینه‌های فیلترینگ و کنترل دسترسی، برای مقابله با تهدیدات و جنگ نرم دشمن، بهتر است منابع و امکانات در جهت افزایش سطح آگاهی و بلوغ فکری کاربران و فرهنگ‌سازی (مهندسی فرهنگی) هدایت شوند. همچنین پیشنهاد می‌شود الگویی کاربردی از سطوح مختلف کاربری اینترنت توسط کاربران برای کنترل دسترسی و فرهنگ‌سازی در مقابل تهدیدات نرم، تهیه و به اجرا گذاشته شود که این الگو شامل سه سطح کاربران باشد:

۱- سطح یک (استادان دانشگاه، مدیران ارشد، نخبگان و پژوهشگران)

۲- سطح دو (دانشجویان، دانش پژوهان و دانش آموزان)

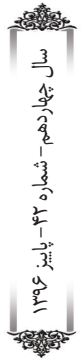
۳- سطح سه (کاربران عمومی فناوری اطلاعات)

بر این اساس به تناسب نیاز و بصیرت و آگاهی سیاسی، هر سطح در زمینه فرهنگ استفاده از رسانه و ارتباطات، تشخیص مطالب واقعی و غیر واقعی، توانمندسازی در مقابله با جنگ نرم و تحقق امنیت پایدار فرهنگ‌سازی شود. با توجه به اهمیت امنیت و نقش فناوری اطلاعات در عصر حاضر و رشد سریع و در عین حال نامتوازن ساختار این فناوری، بستر توسعه آن به یکی از نقاط بالقوه آسیب‌پذیر و خطرناک در امنیت پایدار تبدیل شده است که ضرورت توجه و پرداختن سریع و در عین حال نظام‌مند، معقول و هدفمند مسئولان امنیتی کشور را به منظور مصون‌سازی این بستر از تهدیدات موجود در جهت حفظ امنیت اجتماعی و ملی در فضای سایبری می‌طلبد. دانشجویان، با توجه به احساس نیاز و شرایط تحصیل علم و دانش، بیشترین استفاده و کاربری را در اینترنت و فضای سایبری دارند؛ بنابراین این قشر حساس جامعه در معرض بیشترین حملات و تهدیدات نرم دشمنان نظام مقدس جمهوری اسلامی

ایران قرار دارند که لازم است در این باره و در راستای تأمین امنیت پایدار و رعایت اصول پدافندی تهدیدات نرم، آموزش‌های ضروری به قشر دانشجویان داده شود و قشر دانشگاهی کشور به ابزار بصیرت، شناخت تهدیدات و توانمندی مقابله با آسیب‌های جنگ نرم دشمنان تجهیز شوند.

منابع

- آخوندی، محمد باقر (۱۳۸۳). *هویت ملی مذهبی جوانان*، دفتر تبلیغات اسلامی قم و خراسان.
- اخوان زنجانی، داریوش (۱۳۸۱). *جهانی شدن و سیاست خارجی*، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.
- تهرانی، قاسم محمد (۱۳۸۸). *براندازی*، قم: معاونت سیاسی نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها.
- جمالی، فریبا (۱۳۸۱). «بررسی رابطه بین نگرش مذهبی، احساس معنابخش بودن زندگی و سلامت روان در دانشجویان دانشگاه‌های تهران»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه الزهرا.
- خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۸۶). *راهبردها در کلام رهبر*، تهران: مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی.
- دورکیم، امیل (بی‌تا). *صور بنیادین حیات دینی*، جامعه‌شناسی و هویت دینی، بی‌نا.
- رحیمی‌نژاد، عباس و محمود منصور (۱۳۸۰). «بررسی تحولی هویت و رابطه آن با حرمت خود و اضطراب دانشجویان دوره کارشناسی»، *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی*، دانشگاه تهران.
- زیتلین، ایروینگ و همکاران (۱۳۸۹). *آینده بنیان‌گذاران جامعه‌شناسی*، ترجمه غلام‌عباس توسلی، تهران: قومس.
- ساروخانی، محمدباقر (۱۳۷۱). *جامعه‌شناسی ارتباطات*، تهران: اطلاعات.
- سلیمی بنی، صادق (۱۳۸۸). «تاکتیک‌های تبلیغاتی و عملیات روانی، جنگ روانی»، *مجله دانش سیاسی*، شماره ۲، معاونت سیاسی نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها.
- سوری، جواد (۱۳۸۷). «نقش فناوری‌های نوین ارتباطی در عملیات روانی»، *فصلنامه عملیات روانی*، شماره ۱۲.
- صدوقی، مرادعلی (۱۳۸۰). *فناوری‌های اطلاعاتی و حاکمیت ملی*، تهران: دفتر مطالعات

سیاسی و بین‌المللی.

- فائزه، معینی و محمدباقر خرمشاد (۱۳۸۷). *دانشگاه تمدن‌ساز اسلامی ایرانی (در آینه و اندیشه‌های امام و رهبری)*، تهران: وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، معاونت فرهنگی، دفتر برنامه‌ریزی اجتماعی و مطالعات فرهنگی.

- کاستلز، مانوئل (۱۳۸۰). *عصر اطلاعات و ظهور جامعه شبکه‌ای*، ترجمه احمد علیقلیان و افشین خاکباز تهران: طرح نو.

- گروه تحقیق (۱۳۸۴). «جهانی‌شدن ارتباطات و تهدیدهای امنیت ملی ما»، فصلنامه راهبرد، شماره ۳۶.

- گزارش پژوهشی (۱۳۸۶). *تأملی بر فیلترینگ (مطالعه تطبیقی سایر کشورها)*، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، تهران: دفتر مطالعات ارتباطات و فناوری‌های نوین.

- گزارش پژوهشی (۱۳۸۷). *امنیت ملی ایران در تنوری و عمل*، تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، دفتر سیاست خارجی.

- لطف‌آبادی، حسین (۱۳۸۵). «آموزش شهروندی ملی و جهانی همراه با تحکیم هویت و نظام ارزشی دانش‌آموزان»، *مجله نوآوری‌های آموزشی*، شماره ۱۷.

- لطف‌آبادی، حسین و وحیده نوروزی (۱۳۸۳). «بررسی چگونگی نگرش جوانان ایران به جهانی‌شدن و تأثیر آن بر ارزش‌ها و هویت دینی و ملی آنان»، *مجله نوآوری‌های آموزشی*، شماره ۹.

- لوکمان، توماس و پیتزل برگر (۱۳۸۷). *ساخت اجتماعی واقعیت*، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.

- معاونت سیاسی نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها (۱۳۸۸). *بازخوانی نقش دولت‌ها و رسانه‌های غربی در آشوب پس از انتخابات خرداد ۱۳۸۸*، تهران: معاونت سیاسی نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها.

- نجفی، محمود و حسن احدی و علی دلاور (۱۳۸۵). «بررسی رابطه کارایی خانواده و

دینداری با بحرن هویت»، مجله دانشور رفتار، شماره ۱۶، دانشگاه شاهد.

- نصری، قدیر (۱۳۸۱). «فراروایت‌های کاستلز در عصر اطلاعات»، فصلنامه راهبرد، شماره

۲۴.

- هنری ماسن، پاول (۱۳۹۴). رشد و شخصیت کودک، تهران: مرکز.

- Dubar Claude, La souali safion construction les identiofe souale pragesionanelles.